

ΜΕΞΙΚΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (1910-1920)

Το 1910 το Μεξικό ξεσηκώνεται για να διώξει το μισητό δικτάτορα Πορφύριο Ντίαζ. Ο Ντίαζ θα ηττηθεί αλλά ο συνασπισμός των επαναστατών που θα τον εκδιώξει θα διαλυθεί αμέσως μετά την πτώση του και οι αλλοτινοί «σύμμαχοι» θα πολεμήσουν μεταξύ τους μέχρι την τελική επικράτηση του αστού Καρράντζα. Η επανάσταση θα κρατήσει πολλά χρόνια και θα σηματοδοτηθεί από εξαιρετική βία και την εμπλοκή των ΗΠΑ.

Το πιο σημαντικό όμως γεγονός της επανάστασης είναι ότι θα βοηθήσει στο να αναδυθούν οι έντονες κοινωνικές διεκδικήσεις του Μεξικάνικου λαού. Όπως και άλλες επαναστάσεις της εποχής που στρέφονταν ενάντια σε απολυταρχικά καθεστώτα, η Μεξικάνικη θα βασιστεί σε μία συμμαχία μεταξύ δημοκρατών αστών (που επιδιώκουν τη δημοκρατία και δε σκοτιζόταν ιδιαίτερα για τη φτώχεια του λαού) και γνήσιων κοινωνικών σοσιαλιστών που θα επιζητήσουν τον ταξικό πόλεμο. Στην τελευταία κατηγορία και ειδικά για την περίπτωση του Μεξικού ξεχωρίζουν οι Μεξικάνοι αναρχικοί.

Ο Αναρχισμός εμφανίστηκε στο Μεξικό στα μέσα του 19ου αι. Μεγάλο ρόλο στη διάδοσή του έπαιξε ο Έλληνας μετανάστης Πλωτίνος Ροδοκανάκης, ο οποίος υπήρξε υποστηρικτής των ιδεών του Προυντόν. Τα αδέρφια Μαγκόν έπαιξαν επίσης σημαντικό ρόλο στην εδραίωση του αναρχισμού στο Μεξικό. Μέχρι το 1910 ο αναρχισμός αποτελούσε μία σημαντική δύναμη στη Μεξικάνικη κοινωνία που άνοιξε το δρόμο για την επαναστατική εποποιία των Ζαπατίστας.

Κάποιοι αναρχικοί θεωρούν τόσο τον Βίλλα όσο και τον Ζαπάτα (τις κυρίαρχες μορφές της Μεξικάνικης επανάστασης) αναρχικούς. Προφανώς εδώ οι απόψεις δίστανται καθώς ο Βίλλα δεν υπήρξε αναρχικός σε αντίθεση με τον Ζαπάτα που σίγουρα είχε πολλές αντιεξουσιαστικές επιρροές. Υπήρξαν πάντως και οι δύο γνήσιοι επαναστάτες που έδωσαν τη ζωή τους για την επανάσταση.

ΠΑΝΤΣΟ ΒΙΛΛΑ

Ο Πάντσο Βίλλα γεννήθηκε το 1877. Ήταν πολύ φτωχός και όπως ήταν φυσικό έμεινε αγράμματος, ενώ έζησε δύσκολα παιδικά χρόνια. Ο Πάντσο Βίλλα έγινε φυγόδικος στα 16 του χρόνια, επειδή σκότωσε έναν κτηματία που βίασε την αδελφή του. Σαν λογική συνέπεια όλων των παραπάνω, ο Βίλλα πήρε σύντομα το δρόμο για τα βουνά όπου διέπρεψε σαν ληστής και έγινε αρχηγός συμμορίας. Το 1909 γνωρίζεται με τον δημοκράτη γαιοκτήμονα Φρανσίσκο Μαδέρο και γίνονται φίλοι. Ο τελευταίος ηγείται της επανάστασης του 1910. Έτσι και ο Βίλλα προσχωρεί στον αγώνα εναντίον του δικτάτορα, Πορφύριου Ντίας, αναλαμβάνοντας στο Βόρειο Μεξικό να οργανώσει την ένοπλη εξέγερση.

Ο Βίλλα σύντομα κατηγορείται από τσιφλικάδες και στέλνεται στη φυλακή, αλλά με παρέμβαση του Μαδέρο απελευθερώνεται και φεύγει στο Ελ Πάσο, πόλη που οι ΗΠΑ είχαν προσαρτήσει σχετικά πρόσφατα από το Μεξικό. Ο Βίλλα ποτέ δεν αναγνώρισε την κατοχή εδαφών του Μεξικού από τις ΗΠΑ. Ο Βίλλα όπως πολλοί λατινοαμερικάνοι επαναστάτες της εποχής, μισούσε τις ΗΠΑ και την αποικιοκρατία τους. Ο Ντίαζ ήταν άλλωστε μία μαριονέτα των ΗΠΑ. Ονειρευόταν μια ειρηνική ζωή για τους φτωχούς λαούς της νότιας Αμερικής χωρίς τη δεσποτεία των ΗΠΑ. Ο Βίλλα πίστευε ότι τα εδάφη που τώρα κατείχαν οι ΗΠΑ ήταν εδάφη του Μεξικού. Δεν αναγνώριζε τα σύνορα και μπαινόβγαίνε όποτε ήθελε.

ΕΜΙΛΙΑΝΟ ΖΑΠΑΤΑ

Ο Ζαπάτα γεννήθηκε το 1879 και καταγόταν από οικογένεια της μεσαίας κοινωνικής τάξης. Από μικρός μισούσε τους μεγαλοτσιφλικάδες και σε ηλικία 18 ετών φυλακίστηκε για μικρό διάστημα, στην προσπάθειά του να υπερασπίσει τους φτωχούς. Το 1909 ο Ζαπάτα εκλέχτηκε από τους συγχωριανούς του επικεφαλής της Επιτροπής Άμυνας για την περιφρούρηση των περιουσιών των μικρο-γαιοκτημόνων, οι οποίες είχαν καταπατηθεί. Τον Νοέμβριο του 1910 ξέσπασε μεγάλη αγροτική εξέγερση στη χώρα, υπό τον Φρανσίσκο Μαδέρο. Ο Ζαπάτα προσχώρησε στην Επανάσταση, μία επανάσταση που δεν είχε ξεκάθαρο ταξικό κίνητρο αλλά σίγουρα υποσχόταν πολλά όπως αναδιανομή της γης, δημοκρατία και εξέγερση ενάντια στην ηγεμονία των ΗΠΑ. Ιδεολογικά βέβαια ο Ζαπάτα έχει επηρεαστεί από τον Μεξικάνο αναρχικό Μαρόν και τον Ρώσο γεωγράφο Κροπότκιν, οπότε αποσκοπούσε στο να πάει την επανάσταση πιο μακριά από εκεί που ήθελαν οι διάφοροι αστοί πρόσκαιροι «σύμμαχοι» του.

Τελικά ο Μαδέρο ενώ επιβλήθηκε, παρέκλινε από τις αρχικές θέσεις της Επανάστασης αρνούμενος να διατάξει αναδιανομή της γης. Τότε ο Ζαπάτα προχώρησε, με τη βοήθεια του αναρχικού δασκάλου Οτίλιο Μοντάνιο Σάντσεζ, σε κατάρτιση δικού του επαναστατικού αγροτικού προγράμματος. Το πρόγραμμα αυτό, που ονομάστηκε "πρόγραμμα Αγιάλα", προέβλεπε τη δήμευση και τη διανομή στους ακτήμονες του ενός τρίτου των κτημάτων των τσιφλικάδων και την επιστροφή στους

μικροϊδιοκτήτες όλων των κατασχεθέντων λόγω χρεών. Ήταν ένα πρόγραμμα στην ουσία του επαναστατικό, που όμως δεν αποσκοπούσε στην κατάργηση του κράτους και στην αναρχική κοινωνία. Πάντως ο στρατός του Ζαπάτα πέτυχε μεγάλες νίκες και κατέλαβε τη μία πόλη μετά την άλλη. Επίσης ήταν ο μόνος στρατός στον οποίο πολεμούσαν και γυναίκες. Η ένοπλη σύγκρουση με το Μαδέρο μάλλον δε θα αργούσε (ο Ζαπάτα τον είχε ήδη ανακηρύξει εχθρό της επανάστασης). Όμως ο Μαδέρο δολοφονήθηκε ξαφνικά και η Μεξικάνικη επανάσταση πήρε μία απρόσμενη τροπή.

Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Η ΕΜΠΛΟΚΗ ΤΩΝ ΗΠΑ

Εκείνη την εποχή λοιπόν που αναπτυσσόταν ισχυρό αγροτικό κίνημα με την ηγεσία του Ζαπάτα στο Νότο, ο Πάντσο Βίλλα στο Βορρά έκλεβε τους πλουσίους και τα έδινε στους φτωχούς. Να τονίσουμε εδώ μια σημαντική διαφορά. Ο Βίλλα δεν ήταν αναρχικός καθώς δεν πίστευε στην κατάργηση των τάξεων (αν και βοηθούσε τους φτωχούς και αποσκοπούσε στην κατάργηση των διακρίσεων) σε αντίθεση με τον Ζαπάτα που είχε σαφείς αναρχικές τάσεις. Άρα δε μιλάμε για ένα αρραγές αναρχικό επαναστατικό μέτωπο όπως αυτό της CNT στην Ισπανία, αλλά μία αγροτική επανάσταση με έντονα σοσιαλιστικά και αναρχικά στοιχεία που εντασσόταν όμως μέσα σε ένα ευρύτερο κίνημα (με τη συμμετοχή πολλών αστών και δημοκρατικών) που αποσκοπούσε στη δημοκρατικοποίηση του Μεξικού και την εθνική απελευθέρωση από την κηδεμονία των ΗΠΑ.

Ειδική μνεία πρέπει να γίνει και στον αναρχικό επαναστάτη Ρικάρντο Φλόρες Μαγκόν. Γεννήθηκε το 1874. Από νεαρή ηλικία συμμετείχε σε φοιτητικά κινήματα ενάντια στον Πορφύριο Ντίαζ και εργάστηκε ως δημοσιογράφος στον Τύπο της αντυπολίτευσης. Το 1906 στις ΗΠΑ, ιδρύθηκε η αναρχική οργάνωση Partido Liberal Mexicano (PLM). Ο Ρικάρντο Φλόρες Μαγκόν ήταν ο πνευματικός πρόδρομος μιας επανάστασης που προηγήθηκε εκείνης του 1910 και έλαβε χώρα στο Μεξικό το 1906, όπου προώθησε τον ένοπλο αγώνα κατά μήκος των συνόρων των ΗΠΑ, ενώ προσπάθησε να επεκτείνει την κοινωνική επανάσταση και στο υπόλοιπο Μεξικό. Το 1911 κατά τη διάρκεια της επανάστασης, οι αναρχικοί υποστηρικτές του Μαγκόν - "Μαγκονίστας"- απελευθέρωσαν την περιοχή της Baja California για έξι μήνες, αλλά οι ένοπλες δραστηριότητες του PLM δεν κατάφεραν να επηρεάσουν ουσιαστικά το ένοπλο κίνημα που ξεκίνησε το 1910 και να του δώσουν μία πιο αντιεξουσιαστική κατεύθυνση. Ο μεγάλος εκείνος επαναστάτης κατέφυγε στις ΗΠΑ το 1904 όπου πέρασε τον περισσότερο καιρό στη φυλακή όπου και πέθανε (ενώ πολλοί υποστηρίζουν ότι δολοφονήθηκε).

Όπως και να έχει η αγροτική αυτή επανάσταση του Μεξικού που ξεκίνησε μετά τη δολοφονία του Μαδέρο το 1913 και που στράφηκε ενάντια στον Χουέρτα (το δολοφόνο του Μαδέρο), απαιτούσε κοινωνική δικαιοσύνη. Τελικά οι επαναστάτες μπαίνουν στην πόλη του Μεξικού, ο Βίλλα από το Βορρά και ο Ζαπάτα από το Νότο, ενώ ο Χουέρτα δραπετεύει με το στρατό του στο κεντρικό Μεξικό. Μάλιστα όπως ήδη αναφέραμε, οι Μαγκονίστας ελέγχουν το βόρειο κομμάτι της Baja California.

Υπό την πίεση των γεγονότων, τελικά το 1915 οι ΗΠΑ αναγκάζονται να αποσύρουν την υποστήριξή τους από το Χουέρτα που δεν απολαμβάνει κοινωνική αποδοχή, και την εξουσία αναλαμβάνει ο Καρράντζα, σύμμαχος του Μαδέρο.

Οι Αμερικάνοι είχαν μάθει από τότε να εισβάλλουν όπου θέλουν. Θεωρούσαν ακατανόητο κάποιος να εισβάλει στα «ιερά» εδάφη τους. Ο Βίλλα το έκανε και αυτό. Η «θρυλική» του επέλαση οδήγησε στον εμπρησμό μιας συνοριακής πόλης των ΗΠΑ στο Νέο Μεξικό και στην ήττα των Βιλλίστας. Ο αντίκτυπος όμως από αυτή την πράξη υπήρξε μεγάλος. Το Μάρτιο του 1916 εισβάλλουν στρατεύματα των ΗΠΑ στο Μεξικό, για να κυνηγήσουν τον Βίλλα, ο οποίος τους κάνει ανταρτοπόλεμο. Τελικά τα στρατεύματα των ΗΠΑ με απώλειες 100 ανδρών αναγκάζονται να αποχωρήσουν άπρακτα.

Σε άλλο μέτωπο της επανάστασης, ο Ζαπάτα νικά τον στρατό του Καρράντζα στο Νότο. Τελικά ο Καρράντζα αναγκάζεται να ψηφίσει το 1917 νόμο για παραχώρηση των τσιφλικιών στους αγρότες, και περιορισμό των κεφαλαιούχων των ΗΠΑ. Μία έμμεση νίκη σίγουρα των κοινωνικών αγωνιστών - Μαγκονίστας, Ζαπατίστας και Βιλλίστας που πίεζαν προς εκείνη την κατεύθυνση. Μην ξεχνάμε ότι ο Καρράντζα χρειαζόταν την κοινωνική υποστήριξη του λαού και έπρεπε να υποσκελίσει τη δημοφιλία των ανταρτών που αγωνίζονταν για το αγροτικό θέμα.

Το τέλος των επαναστατών όμως δε θα είναι καλό, καθώς οι συνασπισμένοι αστοί έχουν αποφασίσει να επιβληθούν με κάθε τρόπο. Το 1919 σκοτώνουν σε ενέδρα τον Εμιλιάνο Ζαπάτα, ενώ το 1923 σκοτώνουν σε ενέδρα τον Βίλλα. Μάλιστα ιδρύουν το Θεσμικό Επαναστατικό Κόμμα, το οποίο κυβέρνησε το Μεξικό για 80 χρόνια. Τα πρώτα χρόνια, το κόμμα αυτό και υπό την πίεση των γεγονότων θα πάρει κάποια ριζοσπαστικά μέτρα υπέρ των φτωχών. Στη συνέχεια θα ακολουθήσει την πεπατημένη των υπόλοιπων διεφθαρμένων καθεστώτων της Λατινικής Αμερικής (αυταρχισμός, πολιτικές λιτοτητάς και φτωχοποίησης κλπ) ενώ η πρόσδεση του Μεξικού με τις ΗΠΑ θα γίνει ολοκληρωτική.

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΜΕΞΙΚΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Το Χόλυγουντ εκμεταλλεύτηκε αρκετά το ζήτημα με δεκάδες ταινίες (αμφιβόλου ποιότητας, με τους επαναστάτες να παρουσιάζονται σαν μεξικάνικες καρικατούρες βίας και αλκοολισμού) να γυρίζονται γύρω από τη ζωή των Ζαπάτα και Βίλλα. Ξεχωρίζουν κάπως αυτές με πρωταγωνιστές τον Τέλη Σαβάλα (για τον Βίλλα) και Γιουλ Μπρύνερ (για τον Ζαπάτα). Το αριστούργημα θα έρθει όμως από τον αιρετικό του Χόλυγουντ τον Σαμ Πέκιπνα που με το αριστούργημά του «Άγρια συμμορία» θα καταθέσει το δικό του πολιτικό μανιφέστο.

Στη μουσική έχουν γραφτεί άπειρα τραγούδια στη Λατινική Αμερική όπου οι Βίλλα και Ζαπάτα είναι θρύλοι. Στην Ελλάδα κυκλοφόρησε το «Εμιλιάνο Ζαπάτα» (1977) του Λευτέρη Πουλόπουλου και Γιάννη Γλέζου (στίχοι Neruda). Όμως και η μουσική underground τίμησε τους επαναστάτες. Αναφέρω ενδεικτικά τους Brujeria και το τραγούδι «division del norte».

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σε στρατηγικό επίπεδο ο Βίλλα και ο Ζαπάτα αναγνωρίστηκαν σαν ειδήμονες του αντάρτικου πολέμου και επηρέασαν γενιές μετέπειτα επαναστατών. Ο Βίλλα ειδικά θεωρείται μεγάλος στρατηγός με πολλές νίκες στο ενεργητικό του (αναφέρω ενδεικτικά τις μάχες Ciudad Juárez, Tierra Blanc και Zacatecas).

Σε πολιτικοκοινωνικό επίπεδο, ο Ζαπάτα, ο Βίλλα και οι Μαγκονίστας πριν ηττηθούν βόηθησαν στην ανατροπή του διδάκτορα Ντίαζ. Στη συνέχεια «ηττήθηκαν» σε έναν άνισο αγώνα. Όμως τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά. Η επίδραση των κοινωνικών ανταρτών και ειδικά των Ζαπατίστας υπήρξε σαρωτική. Την ιστορία και την πολιτική άλλωστε πρέπει να τις μελετά κάποιος σε μακροπρόθεσμο επίπεδο. Δεν είναι το παν οι ήττες και οι νίκες στα πεδία των μαχών. Πράγματι η ήττα των Ζαπατίστας γίνεται νίκη αν κάποιος μελετήσει την ιστορική διαδρομή του Μεξικού. Αν και οι περισσότεροι λοιπόν ιστορικοί χρεώνουν τον Ζαπάτα στους ηττημένους επαναστάτες, αυτό δεν είναι παρά η μισή αλήθεια. Γιατί αν και ο Ζαπάτα πέθανε και το κίνημά του διαλύθηκε, οι ιδέες που αυτό το κίνημα έσπειρε στη μεξικάνικη κοινωνία έδωσαν καρπούς. Πιο συγκεκριμένα, ο Ζαπάτα επηρέασε με το πλάνο Αγιάλα τις μεταρρυθμίσεις του Καρράντζα υπέρ των αγροτών που έγιναν πράξη ουσιαστικά μετά τη δεκαετία του '30 και βοήθησαν στην αναβάθμιση της ζωής του Μεξικάνικου λαού. Πολλοί φτωχοί Μεξικάνοι χρωστάνε στους Ζαπατίστας και στον αγώνα τους, τη βελτίωση της ζωής τους. Ο Ζαπάτα είναι λοιπόν μία κλασική περίπτωση αγωνιστή που νίκησε χάνοντας.

Επίσης η πολιτική κληρονομιά αυτών των κοινωνικών επαναστατών είναι ζωντανή στο Μεξικό σήμερα. Τόσο οι σημερινοί Ζαπατίστας (EZLN), οι Βιλίστας (Francisco Villa Popular Front), όσο και οι Μαγκονίστας ("Popular Indigenous Council of Oaxaca "Ricardo Flores Magón") διατηρούν ζωντανή την παράδοση αυτή του ιδιόμορφου αναρχισμού που αναπτύχθηκε στο Μεξικό (ένας αναρχισμός που συνδυάζει τις τοπικές ιθαγενείς παραδόσεις με τα ελευθεριακά πιστεύω των αναρχικών φιλοσόφων).

Την ίδια περίπου χρονική περίοδο με τον Ζαπάτα, οι Ουκρανοί αναρχικοί θα ξεκινήσουν το δικό τους αντάρτικο (Μαχνοβίτσα). Λίγα χρόνια αργότερα οι Ισπανοί αναρχικοί θα συγκρουστούν με τον Φράνκο. Ο Β' παγκόσμιος πόλεμος θα σημάνει το τέλος των μεγάλων αναρχικών αντάρτικων και την πρωτοκαθεδρία θα αναλάβουν τα μαοϊκά και σταλινικά κινήματα (υπό τη γενναιόδωρη χρηματοδότηση Μόσχας και Πεκίνου αντίστοιχα). Τα κινήματα των αναρχικών (CNT, Μαχνοβίτσα κλπ) θα συκοφαντηθούν τόσο από τους νεοφιλέλευθερους ιστορικούς όσο και από τους μαρξιστές. Για χρόνια ο Μάχνο, ο Βίλλα και ο Ζαπάτα παρουσιάζονταν στην καλύτερη περίπτωση σαν ρομαντικοί ληστές, αν και οι λαοί που είχαν πάει μέρος στα συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα είχαν διαφορετική άποψη.

Τις τελευταίες δεκαετίες αναρχικοί και ελευθεριακοί μαρξιστές ανέτρεψαν αυτή την εικόνα φέροντας στην επιφάνεια τα καλά κρυμμένα μυστικά. Οι ιστορικές πηγές και τα ντοκουμέντα δικαίωσαν έστω και καθυστερημένα τους αγώνες εκείνων των ελευθεριακών ανταρτών. Τελικά όμως το Μεξικό έγινε μία αποικία των ΗΠΑ (σίγουρα ο χειρότερος εφιάλτης του Βίλλα). Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι τα τελευταία χρόνια 40.000 άνθρωποι έχουν χάσει τη ζωή τους στον «πόλεμο των ναρκωτικών» που γίνεται υπό τις ευλογίες και την καθοδήγηση των ΗΠΑ. Σίγουρα δε μένει παρά να αναρωτηθούμε πως θα ήταν το Μεξικό σήμερα αν ο Ζαπάτα και οι χιλιάδες εξεγερμένοι είχαν τελικά επικρατήσει και η κοινωνική επανάσταση πήγαινε πιο μακριά.